

Målbeskrivningar

Översikt CNS	2
Cerebrum	4
Diencephalon	7
Limbiska systemet	8
Truncus encephali	8
Cerebellum	10
Medulla spinalis	11
Meninges	14
Ventrikelsystem & blodkärl	14
Öga	16
Öra	19

Översikt CNS

Beskriva uppbyggnaden och översiktlig funktion av ett allmänt neuron och av den allmänna synapsen. Beskriva de olika typerna av neuron och gliaceller.

Nervcell (neuron) generell uppbyggnad

- Soma - cellkropp
  - ◆ Ljus cellkärna - nucleus
  - ◆ Inuti cellkärnan: mörk, tät nukleol
  - ◆ Nissl-substans - granulae i cytoplasman
- Dendrit
  - ◆ Mottagare av impulser
  - ◆ Dendritic spines - utskott
    - Där synaps ofta ansluter
    - Tar emot impuls och leder ner till soma
- Axon
  - ◆ En går ut från varje soma
  - ◆ Där signalen skickas
  - ◆ Axonkägla - axon hillock
    - Där soma övergår i axon
    - Där aktionspotentialen genereras
    - Saknar nissl-substans
  - ◆ Axonterminal
    - Där synapsen sker
    - Ansluter till dendritic spines (axo-dendritisk synaps) eller soma (axo-somatisk synaps) eller annats axon (axo-axo synaps)
  - ◆ Omges av myelin
    - Ju mer myelin desto snabbare signal
  - ◆ Mellan myelinet: Ranvierska noder (naken axon)
    - Signalen hoppar
  - ◆ Axonet förgrenas senare
    - Signal i soma kommer gå ut i axonet och till alla förgreningar
- Axonal transport
  - ◆ Anterograd: Mot axonterminalen
  - ◆ Retrograd: Mot soma

Synaps

- Presynaptiska neuron frisätter transmittorsubstans till synaptiska klyftan
- Transmittorsubstansen binder till receptorer på postsynaptiskt neuron
  - ◆ Om tillräckligt mycket binder → signal
- Signal tas emot av dendritic spines som leder den till soma
- Impulserna integreras/someras i soma
- I axon-kägla byggs aktionspotential upp som svar på impulserna
- Aktionspotentialen leds ut i axonet och dess förgreningar

Indelning av nervceller

- Pseudounipolära
  - ◆ Ett utskott med dendritisk och axonal gren
  - ◆ Perifera sensoriska nerver
- Bipolära
  - ◆ En dendrit och ett axon
  - ◆ Ex. i örat & ögat
- Multipolära
  - ◆ Flera dendriter och ett axon
  - ◆ 99% av neuronen
- Axonen kan sedan förgrenas

Gliaceller i CNS

- Oligodendrocyter
  - ◆ Utskott som vrider sig flera varv runt axon
    - Myeliniserar axon
    - Flera lager av cellmembran - fett
    - Flera utskott → kan myelinisera flera olika neuron
  - ◆ Mindre än neuron, större än schwannceller
  - ◆ Rund, tät, liten cellkärna
- Astrocyter
  - ◆ Ger fysiskt stöd till neuron i CNS
    - Bygger upp omgivningen
  - ◆ Ger metabolt stöd till neuron i CNS
    - Reglerar jonbalans & vätskebalans
    - Avlägsnar ”gamla” transmittorsubstans
    - Hjälper & stödjer synapsen
  - ◆ Har fotutskott/ändefötter
    - Bygger upp blod-hjärn-barriären - omger kapillären
    - Kan ”suga ut” näringsämnen ur blodet och transportera till neuron
    - Bildar glia limitans
    - Kan även transportera saker från ECM till blodet
  - ◆ Talrikaste
  - ◆ Stjärnformade
  - ◆ Oval kärna
  - ◆ Delas in i protoplasmatiska & fibrösa
- Microglia
  - ◆ Fagocyterar skräp (döda celler, inaktiva synapser)
  - ◆ Små, avlånga, ”smällkaramell”-liknande celler
  - ◆ Streck-formad cellkärna
  - ◆ Utskott i ändarna
- Ependymceller
  - ◆ Beklärr ventriklarna - epitel

- ◆ Förhindrar att vätska läcker ut i CNS
- ◆ Kubiska med cilier & mikrovilli
- ◆ Specialiserade ependymceller
  - Plexus choroideus - kärflätan
  - Omsluter kärl
  - Producerar cerebrospinalvätska
- I PNS
  - ◆ Satellitceller - stöd
  - ◆ Schwannceller - myelin

Cerebrum

Beskriva uppbyggnaden och översiktlig funktion för cerebrum, inklusive dess yta med funktionella centra, den inre vita substansen samt de basala ganglierna (= basala kärnorna). Beskriva hur de olika lagren i cortex cerebri kan särskiljas samt hur sensorisk resp. motorisk cortex skiljer sig åt histologiskt.

Allmän anatomi

- 2 st hjärnhalvor - hemispherium cerebri
  - ◆ Binds sammans av corpus callosum (hjärnbalken)
- 1,2 - 1,4 kg
- 100 miljarder neuron med 1000 synapser vardera
- 10 ggr fler gliaceller
- Grå substans
  - ◆ Nervcellskroppar
  - ◆ Funktion
- Vit substans
  - ◆ Axon-buntar - fasciculi
  - ◆ Ser vit ut pga myelin som bekläder axonen
  - ◆ Signalöverföring

Cortex cerebri

- Ytterst
- Grå substans
- Kraftigt veckad
  - ◆ Sulci - fåror (de som går in)
  - ◆ Gyri - vindlingar (gråa substansen mellan fåroarna)
- Sulcus lateralis - lateralfåran
  - ◆ Går horisontellt, framifrån & bak
  - ◆ Tydlig
- Sulcus centralis - centralfåran
  - ◆ Går vertikalt
  - ◆ Enda som passerar över mitten av hjärnan
- Gyrus precentralis
  - ◆ Den precis framför sulcus centralis

- ◆ Motorik
- Gyrus postcentralis
  - ◆ Den precis bakom sulcus centralis
  - ◆ Sensorik
- Lober
  - ◆ Lobus frontalis
    - Framför sulcus centralis
    - Ovanför sulcus lateralis
  - ◆ Lobus parietalis
    - Bakom sulcus centralis
    - Ovanför sulcus lateralis
  - ◆ Lobus temporalis
    - Under sulcus lateralis
  - ◆ Lobus occipitalis
    - Bakom lobus parietalis & temporalis
  - ◆ Insula/lobus insularis
    - Inuti/längs sulcus lateralis

Cortex cerebri lamina

- I. Lamina molekyllaris
    - A. Cellfattigt
  - II. Lamina granularis externa
    - A. Små neuron
  - III. Lamina pyramidalis externa
    - A. Pyramidformade neuron
  - IV. Lamina granularis interna
    - A. Små neuron
  - V. Lamina pyramidalis interna
    - A. Stora pyramidformade neuron
  - VI. Lamina multiformis
    - A. Blandade celler (små & stora)
- Sensorisk cortex
    - ◆ Lager 2 & 4 dominerar
  - Motorisk cortex
    - ◆ Lager 3 & 5 dominerar

Funktionella centra

- Lobus frontalis
  - ◆ Motorik (gyrus precentralis)
  - ◆ Högre kognitiva funktioner
    - Ex. beslutsfattande
    - Personlighet
    - Sitter framför gyrus precentralis (premotorcortex)
  - ◆ Motoriska homunculus (stor plats i gyrus precentralis)

- Olika motoriska funktioner sitter på specifika platser
- Lobus parietalis
  - ◆ Somatosensorisk
  - ◆ Rumsuppfattning
  - ◆ Sensoriska homunculus (stor plats i gyrus postcentralis)
- Lobus temporalis
  - ◆ Hörsel
  - ◆ Lukt
  - ◆ Minnes-inlagring
- Lobus occipitalis
  - ◆ Syn
- Lobus insularis
  - ◆ Smak
  - ◆ Reglering av ANS

Substantia alba

- Under cortex cerebri
- Vit substans (myeliniserade axon)
- Axonknippen - fasciculi
  - ◆ Axon som ska till och från samma ställen
  - ◆ Inom en hemisfär
- Capsula interna
  - ◆ Axon som ska till och från storhjärnan
  - ◆ Mellan de basala kärnorna
- Corpus callosum
  - ◆ Sammanbinder de 2 hemisfärerna
  - ◆ Axon mellan hemisfärer

Basala ganglier/kärnor

- Djupt in i cerebrum
- Motorik - kommunicerar med lobus frontalis
- Nucleus caudatus
  - ◆ Ytterst
  - ◆ Går runt hela lentiformis
- Nucleus lentiformis (består av 2 kärnor)
  - ◆ Putamen - skalkärnan
    - Ytterst (tänk **putar** ut)
  - ◆ Globus pallidus - bleka kärnan
    - Innanför putamen
- Striatum
  - ◆ Nucleus caudatus & putamen
  - ◆ Sitter ihop med strierade stråk
  - ◆ Samma embryonala ursprung

Diencephalon

Beskriva uppbyggnaden och översiktlig funktion för thalamus, hypothalamus och epithalamus.

Thalamus

- Placering
  - ◆ Angränsar mot sidoventriklar & 3:e ventrikeln
  - ◆ Innanför basala ganglierna
  - ◆ Under corpus callosum/fornix
  - ◆ 2 st en på varje sida om medellinjen
- Grå substans
  - ◆ Många neuron samlade i olika kärngrupper
- Relästation för cerebral afferens
  - ◆ Alla banor som ska in till cerebrum kopplar först om i thalamus
- Styr alerthet
- Nucleus subthalamicus
  - ◆ Under thalamus
  - ◆ Kommunikerar med de omgivande basala ganglierna
  - ◆ Tillhör thalamus anatomiskt (arbetar funktionellt med basala ganglierna)

Hypothalamus

- Placering
  - ◆ Runt 3:e ventrikeln
  - ◆ Under thalamus
  - ◆ Ovanför hypofysen
- Grå substans
  - ◆ Många neuron
- Endokrin & autonom styrning av kroppen
  - ◆ ex. hunger, törst, tillväxt
  - ◆ Via hormonfrisättning eller axonal kommunikation till hypofysen
    - Sitter under hypothalamus
- Nuclei corporis mammillaris - vårtkropp
  - ◆ Under hypothalamus
  - ◆ Bakom hypofysstjälken
  - ◆ Minne?

Epithalamus

- Placering
  - ◆ Bakom thalamus (kanten)
  - ◆ Bakom/ovan mesencephalon
- Corpus pineale - tallkottkörteln
  - ◆ Del av epithalamus
  - ◆ Reglerar dygnsrytm
  - ◆ Frisläpper melatonin

- ◆ Vid solljus stängs frisläppning av - vakna

Limbiska systemet

Beskriva uppbyggnaden och översiktlig funktion för limbiska systemet.

Allmän anatomi

- Hippocampus
  - ◆ I lobus temporalis (medialt)
  - ◆ Minnes-inlagring
    - Avgör om information är "värd" att lagras i hjärnan eller inte
- Nucleus amygdaloideum (amygdala)
  - ◆ Lateralt om hippocampus (i lobus temporalis)
  - ◆ Emotionell central (ångest, rädsla, vrede etc.)
    - Uppfattar känslan och sätter kroppen i beredskap
- Gyrus cinguli
  - ◆ Gördelvindlingen
  - ◆ I cerebrum
  - ◆ Går runt/ovanför corpus callosum
- Fornix
  - ◆ Hjärnvalv
  - ◆ Binder till hippocampus
  - ◆ Går upp som ett valv över thalamus (under corpus callosum)
- Corpora mammillaria
  - ◆ Vårt-kropparna
  - ◆ Hänger i fornix

Truncus encephali

Beskriva uppbyggnaden och översiktlig funktion för truncus encephali samt för dess tre olika delar. Beskriva hur en hjärnstamskärna ser ut histologisk samt kunna särskilja en hjärnstamskärna från omgivande vit substans.

Allmän anatomi

- Vit substans ytterst (banor av axon)
  - ◆ Pyramidbanan
    - Motorisk (från cerebrum till kroppen)
  - ◆ Baksträngs-banan & yttre spinothalamiska banan
    - Sensoriska (från kroppen till cerebrum)
  - ◆ Cerebro cerebellära banor (mellan cerebrum & cerebellum)
- Grå substans i mitten
  - ◆ Kranialnervskärnor
  - ◆ Retikulära formationen
    - Ett band av kärnor längs hela hjärnstammen
    - Många av våra reflexer sitter här
- Pedunculus cerebellaris
  - ◆ Koppling mellan hjärnstam och cerebellum

- ◆ 3 på vardera sida om mittlinjen
- ◆ Pedunculus cerebellaris superior
  - mesencephalon → cerebellum
- ◆ Pedunculus cerebellaris medius
  - pons → cerebellum
- ◆ Pedunculus cerebellaris inferior
  - medulla oblongata → cerebellum

Mesencephalon

- Översta delen av hjärnstammen
- Substantia nigra
  - ◆ Stora kärnor (ligger långt fram)
  - ◆ Innehåller dopamin
  - ◆ Axon går till basala ganglierna där dopamin frisläpps → aktivering av basala kärnorna och därmed motoriska funktionen
- Nucleus ruber
  - ◆ Röda kärnan (ligger bakom substantia nigra)
  - ◆ Motorisk (ej klarlagd funktion)
- Aqueductus cerebri
  - ◆ Akvedukt/hål (sitter långt bak medialt)
  - ◆ Binder samman ventriklarna
- Periaqueductal grey (PAG)
  - ◆ Omger akvedukten
  - ◆ Smärtinhibition & illamående
  - ◆ Omkoppling på väg till limbiska systemet → smärta kan stängas av (ex. vid träning)
- Colliculus superior et inferior
  - ◆ 2 utbuktningar längst bak
  - ◆ Finns 2 par (övre - superior & under - inferior)

Pons

- Mitten-delen av hjärnstammen, största delen
- Horisontal fiberriktning
  - ◆ Axon från cerebrum går → pons och kopplar om och går → cerebellum
- Nuclei pontis
  - ◆ Där omkoppling från cerebrala banor till cerebellum sker
- Här korsas det (signal från höger cerebrum kommer koppla om & gå tvärs över till vänster cerebellum)

Medulla oblongata

- Centra för andning & cirkulation
- Nucleus olivaris (olivkärnan)
  - ◆ Motorisk
  - ◆ Utbuktning på framsidan såg ut som oliv

- ◆ Cerebellär koppling
- Decussatio pyramidales
  - ◆ Pyramidbanekorsning
  - ◆ 90% av axon från pyramidbanan korsar över medellinjen
  - ◆ Höger hjärnhalva styr vänster kroppshalva
  - ◆ Formen på utsidan såg möjligen ut som en pyramid (på 1600-talet..)

Kranialnerver

- I. N. olfactorius - Lukt
- II. N. opticus - Syn
- III. N. oculomotorius - Ögonmotorik
- IV. N. trochlearis - Ögonmotorik
- V. N. trigeminus - tuggmuskulatur + sensorik ansikte
- VI. N. abducens - Ögonmotorik
- VII. N. facialis - Ansiktsmotorik + ANS
- VIII. N. vestibulocochlearis - Hörsel & balans
- IX. N. glossopharyngeus ANS + lite motorik & sensorik i svalg
- X. N. vagus - Motorik & sensorik i svalg & strupe (tal) + ANS
- XI. N. accessorius - Motorik i m. sternocleidomastoideus & m. trapezius
- XII. N. hypoglossus - Tungmotorik

Cerebellum

Beskriva uppbyggnaden och översiktlig funktion för cerebellum. Beskriva hur de olika lagren i cortex cerebelli ser ut och kan särskiljas i ljusmikroskopet.

Allmän anatomi

- Bakom truncus encephali, under cerebrum
- Stor som en citron
- 10% av total hjärnvikt, 50% av neuronen
- 2 st hemispherium cerebelli
  - ◆ Sitter ihop med arbor vitae
  - ◆ Vermis - sitter mellan halvorna
    - Axial koordination & balans
  - ◆ Laterala delarna
    - Distal koordination (i arm/ben)
- Funktion
  - ◆ Balans & koordination

Histologisk uppbyggnad

- Cortex cerebelli (ytterst)
  - ◆ Grå substans
  - ◆ Mer veckad än cerebrum
    - Sprickor - fissura cerebelli
    - Blad - folia cerebelli

- ◆ 3 st lager med olika neuron
- I. Lamina molekylaris - cellfattigt
  - A. Stjärnceller (ytterst)
  - B. Korgceller (längre ner)
- II. Purkinjecellslagret - en rad
  - A. Purkinjeceller med ljus kärna & tydlig nukleol
- III. Lamina granularis - tätt packat
  - A. Kornceller med axon upp mot purkinjecellerna
- ◆ Golgiceller
  - Cellkärna i purkinjecellslagret
  - Utskott i alla lager
- ◆ Bergmanglia
  - Special-astrocyt
  - Hittas endast i cerebellum
  - Cellkropp i purkinjecellslager
  - Utskott upp i lamina molekylaris
- Arbor vitae
  - ◆ Vit substans
  - ◆ Under cortex cerebelli
- Nuclei cerebellaris
  - ◆ Kärnor (grå substans)
  - ◆ Cerebellar efferens - information från cortex cerebelli som ska lämna hjärnan passerar kärnorna

Koppling till hjärnstam

- “Lillhjärnspeklarna” - pedunculus cerebellaris
- Knippen av vit substans
- Mellan cerebellum & truncus encephali
- Innesluter 4:e ventrikeln
- Pedunculus cerebellaris superior
  - ◆ mesencephalon → cerebellum
- Pedunculus cerebellaris medius
  - ◆ pons → cerebellum
- Pedunculus cerebellaris inferior
  - ◆ medulla oblongata → cerebellum

Medulla spinalis

Beskriva uppbyggnaden och översiktlig funktion för medulla spinalis, både utifrån typiskt segment och makroanatomiskt. Beskriva hur ryggmärgens olika delar och celler ser ut och kan särskiljas i ljusmikroskopet.

Allmän anatomi

- Omges av ryggkotorna (fram till) & spinalutskotten (baktill, de man känner på ryggen)
- Ryggmärgen ligger i ryggmärgskanalen (innanför kotorna)

- Segment
  - ◆ Där ett spinalnervs-par går ut (en åt höger, en åt vänster)
  - ◆ Döps efter kotan där spinalnerven går ut
  - ◆ 31 st spinalnervspar/segment
  - ◆ 33 st ryggkotor (ryggmärgen är ej lika lång som ryggraden)
- Dermatome - huden innerverad av ett segment
- Myotome - muskler innerverade av ett segment
  - ◆ En muskel kan ha innervering från flera myotome
- Cauda equina
  - ◆ Längst ner
  - ◆ Där ryggmärgen tar slut
  - ◆ En gäng spinalnerv hänger ner som ska gå ut här nere
- Strängar av vit substans ytterst
  - ◆ 2 baksträngar - funiculus posterior
  - ◆ 2 framsträngar - funiculus anterior
  - ◆ 2 sidosträngar - funiculus lateralis
- Horn av grå substans - cornu
  - ◆ Cornu posterius - bakhorn
    - Där sensoriska nerven går in via dorsalroten
    - Soma i dorsalrotsganglion
  - ◆ Cornu anterius - framhorn
    - Nedre motorneurons soma
    - Axon går ut genom ventralrot och möter sensoriska i spinalnerven
  - ◆ Cornu lateralis - sidhorn
    - Th1-L2 + S2-S4
- Canalis centralis
  - ◆ I mitten av medulla spinalis
  - ◆ Nedersta delen av ventrikelsystemet

Ryggmärgssegment på olika nivåer

- Cervikalt segment
  - ◆ Mycket vit substans
  - ◆ Allt som ska längre ner i ryggmärgen måste passera här
  - ◆ Inget sidhorn
- Thorakalt segment
  - ◆ Mindre, färre motorneuron
  - ◆ Har cornu lateralis
  - ◆ Fortfarande mycket vit substans
- Lumbo-sakralnivå
  - ◆ Inte lika tydliga sidhorn
  - ◆ Mycket grå substans (benen behöver många neuron)
  - ◆ Mindre vit substans

Koppling till PNS

- Nedre motorneuron
  - ◆ Soma i cornu anterius
  - ◆ Axon ut genom ventralroten/radix ventralis
- Somatosensoriskt neuron (primära)
  - ◆ Soma i dorsalrotsganglion (i PNS)
  - ◆ Axonala grenen in genom dorsalroten/radix dorsalis till cornu posterius
- Presynaptiskt autonomt neuron
  - ◆ Soma i cornu lateralis
  - ◆ I Th1-L2 (sympaticus)
  - ◆ I S2-S4 (parasympaticus)
  - ◆ Axon går ut genom radix ventralis
- Nervus spinalis
  - ◆ Där radix ventralis/anterior & radix dorsalis/posterior går ihop
  - ◆ Här möts motorneuronets axon & primära sensoriska neuronets dendritiska gren

Bansystem

- Banor av axon
- Pyramidbanan - motorisk
  - ◆ Viljemässig motorik
  - ◆ Från motorcortex → cornu anterius
  - ◆ Övre motorneuron med soma i cortex, axon går genom capsula interna, genom truncus encephali, korsar i medulla oblongata, ner till cornu anterius & nedre motorneuronet
  - ◆ Oftast kopplar övre motorneuronet om till interneuron
- Baksträngsbanan - sensorisk
  - ◆ I ryggmärgens baksträng - funiculus posterius
  - ◆ 2-punkts-diskrimination
  - ◆ Vibration
  - ◆ Proprioception (känner kontraktion & rörelse i led & muskel)
  - ◆ Riktnings-känsl (om något går ut eller in på kroppen)
  - ◆ Pseudounipolärt neuron med soma i dorsalrotsganglion, axonala delen går in via dorsalroten till ryggmärgen och upp till truncus encephali via baksträngen, korsar i medulla oblongata & kopplar om, går till thalamus & kopplar om igen, går via capsula interna till sensoriska homunculus i lobus parietalis
- Yttre spinothalamiska banan - sensorisk
  - ◆ Smärta & temperatur
  - ◆ Pseudounipolärt neuron med soma i dorsalrotsganglion, axonala delen går in till ryggmärgen & kopplar om i cornu posterius, sekundära sensoriska neuronet korsar direkt i ryggmärgen, går upp i sidosträngen till thalamus & kopplar om, går via capsula interna till sensoriska homunculus i lobus parietalis

Meninges

Beskriva uppbyggnaden och översiktlig funktion för meninges.

Dura mater

- Innanför kraniet
- Hård, rejäl, kraftig, skyddande hinna
- Har 2 blad
  - ◆ Ostealt blad - ytterst
  - ◆ Meningealt blad - innerst
- Bladen sitter ofta ihop
- Vid vissa ställen går meningeala bladet in:
  - ◆ Mellan cerebrums 2 hemisfärer
  - ◆ Mellan cerebrum och cerebellum
- Sinus durae matris
  - ◆ Hålrums som uppstår mellan bladen där de delas
  - ◆ I hålrummet tömmer hjärnan sina vener som sedan går till halsens kärl
- Rum som kan uppstå vid blödning:
  - ◆ Epiduralrum - mellan kraniet & dura mater
    - Om blödning uppstår i kraniet samlas blod ovanpå dura mater → hålrum uppstår
  - ◆ Subduralrum - mellan dura mater & arachnoidea
    - Om blödning uppstår mellan hinnorna ansamlas blod där → hålrum

Arachnoidea mater

- Under dura mater
- "Spindelhinnan" - ser ut som spindelväv (eller gladpack)
- Tight junctions mellan cellerna
- Subarachnoidalrummet
  - ◆ Under arachnoidea, finns alltid
  - ◆ Här löper blodkärl
  - ◆ Inga lymfkärl
  - ◆ Fyllt med liquor cerebrospinalis

Pia mater

- Under subarachnoidalrummet
- Tunn
- Går längs ytan av hjärnan
- Följer med kapillärerna in i hjärnan

Ventrikelsystem & blodkärl

Beskriva uppbyggnaden och översiktlig funktion för ventrikelsystemet och blod-hjärn-barriären. Översiktlig kunskap om blodkärl och blod- hjärn-barriären.

Ventrikelsystemet

- Vätskefyllda hålrum djupt in i CNS
- Sidoventriklarna
  - ◆ I cerebrum
  - ◆ C-formade
  - ◆ Möts & går ihop i mittlinjen
- 3:e ventrikeln
  - ◆ I diencephalon
  - ◆ Där de två sidoventriklarna går ihop
  - ◆ Går ner till 4:e ventrikeln via akvedukten (rör i hjärnstammen)
- 4:e ventrikeln
  - ◆ Bakom hjärnstammen, framför cerebellum
  - ◆ Kopplar ihop med subarachnoidalrummet
  - ◆ Liquor cerebrospinalis flödar ut i subarachnoidalrummet
- Canalis centralis
  - ◆ Tunn, liten kanal
  - ◆ Ner i medulla spinalis

Plexus choroideus

- "Kärlfläta"
- Specialiserad pia mater
- Pia mater veckas tillsammans med små kärl till blad i alla ventriklarna - bildar plexus choroideus
- Här produceras liquor cerebrospinalis
- Blod kommer in och filtreras
  - ◆ Vätskan trycks ut i ventrikelsystemet
  - ◆ Blodkropparna trycks tillbaka till vensystemet

Liquor cerebrospinalis

- Rygg-hjärnvätska/Cerebrospinalvätska
- Bildas av plexus choroideus
- Vätskan flödar från sidoventriklar → 3:e ventrikeln → 4:e ventrikeln → subarachnoidalrummet → sinus durae matris
- Vätskan produceras i alla ventriklar → övertryck → vätskan kan tryckas ut till subarachnoidalrummet via kommunicerande hål i 4:e ventrikeln

Blod-hjärn-barriären

- Skyddar hjärnan som behöver en specifik jonbalans och rätt mängd av hormoner metaboliter och vatten
- Uppbyggt av ett 3 stegssystem
  1. Endotelceller med tight junctions
  2. Basalmembran
  3. Fotutskott från astrocyter
- Dessa förhindrar fri passage av många ämnen

Öga

Beskriva anatomiska och histologiska uppbyggnaden och översiktlig funktion för ögat.

Yttre lagret

- Sclera - senhinna
  - ◆ Stram oregelbunden bindväv
    - Kollagenfibrer med olika riktning & tjocklek
  - ◆ Innehåller elastiska fibrer, blodkärl & nerver
  - ◆ Skyddande funktion
  - ◆ Omger hela ögat (övergår i cornea anteriort)
- Cornea - hornhinna
  - ◆ Främre 1/6-del av ögat (framför iris)
  - ◆ Genomskinlig
    - Inga blodkärl
    - Specifikt stroma
  - ◆ 0,5-1 mm tjock
  - ◆ Innerveras av nerver
  - ◆ Lager (utifrån och in)
    - Flerskiktat oförhornat skivepitel
    - Bowman's membran (tjockt, cellfritt)
    - Stroma (organiserade kollagenfibrer & platta fibroblaster)
    - Endotel som vilar på descemet's membran (mellan endotel & stroma)
      - Innanför finns främre kammaren som ger näring till cornea
- Conjunctiva - bindhinna
  - ◆ Mukosa som bekläder insidan av ögonlocken & främre delen av sclera (ögonvitan)
  - ◆ Flerskiktat cylinderepitel
  - ◆ Gobletceller i yttersta lagret
- Limbus
  - ◆ Där cornea övergår i sclera
  - ◆ Schlemm's kanal dränerar kammarvätska
  - ◆ Här finns stamceller för corneas epitelceller
- Palpebrae - ögonlock
  - ◆ Specialiserad hud & bindvävsplatta
  - ◆ Skyddar & fuktar ögat

Mellanlagret

- Choroidea - åderhinnan
  - ◆ Vaskulärt lager
  - ◆ Förser retina med metaboliter
  - ◆ Består av bindväv men mycket kärl & kapillärer
  - ◆ Innehåller melanocyter (ger brun färg)

- ◆ Fäster direkt till sclera utåt
- ◆ Begränsas inåt av Bruchs membran (mot retina)
  - Separerar kapillärer i choroidea från retina
- Corpus ciliare - strålkropp
  - ◆ Choroidea övergår framtill i ciliarkroppen
  - ◆ Bindväv med kärl & melanocyter
  - ◆ Glatt muskulatur hjälper till med ackommodation av linsen
    - Ciliarmuskler/ m. ciliaris
    - Styr av parasympaticus
  - ◆ Till ciliarkroppen fäster kollagentrådar - zonula ciliaris
    - Förankrar linsen
  - ◆ Är en del av blod-ögon-barriären
  - ◆ Har 2 lager epitel på insidan
    - Yttre är förlängning av retinala pigmentepitelet - pigmenterat
    - Inre är neuronala retina som övergått i ett enkelt epitel - opigmenterat
- Processus ciliare - ciliar-utskott
  - ◆ Utbuktningar från ciliarkroppen mot glaskroppen
  - ◆ Producerar kammarvätska (som ger näring till lins & cornea)
- Iris - regnbågshinna
  - ◆ Bindvävs-stroma med melanocyter
  - ◆ Glatt muskulatur (radiär & ringmuskel)
    - Styr pupillstorleken
  - ◆ Har 2 lager epitel på insidan (mot glaskroppen)
    - Båda är pigmenterade
- Pupilla - pupill
  - ◆ Bara ett hål, utrymme mellan iris
  - ◆ Reglerar ljusinflödet mha muskler i iris
  - ◆ Radiärmuskeln (dilaterande): vidgar pupillen, styrs sympatiskt
  - ◆ Ringmuskeln (kontraherande): drar ihop pupillen, styrs parasympatiskt
- Lens - lins
  - ◆ Bikonvex & transparent
  - ◆ Saknar kärl & nerver (och nästan ingen bindväv)
  - ◆ Omsluts av en linskapsel (cellfri)
  - ◆ På framsidan finns ett lager kubiskt epitel
  - ◆ Fylld med linsfiberceller
    - Epitelceller som differentierat
    - Långa & platta
    - Saknar kärna & organeller
    - Fyllda med crystalline
    - Bildar lager som en lök

Inre lagret

- Retina - näthinna
  - ◆ Neuronala retina/retina proper (lager 2-10)

- Posteriort om ora serrata
- Mullerghia - stödjeceller
- Bipolära neuron - synapsar med stavar & tappar (fotoreceptorer)
- Ganglieceller - tar emot signal från bipolära neuron & leder ut till CNS via sina axon i optiska nerven
- Horisontala celler - kan modifiera signal mellan fotoreceptorer & bipolära neuron
- Amakrina celler - kan modifiera signal mellan bipolära neuron & ganglieceller

◆ 10 lager:

1. Retinala pigmentepitelet (RPE)
  - a. Hindrar ljuset som släpps igenom från att studsas runt
2. Stavar & tappars ljuskänsliga segment
  - a. Registrerar ljus (stavar - svartvitt, tappar - färg)
  - b. Tätt packade lameller av cellmembran med ljusreceptorer - opsiner
3. Membrana limitans externa
  - a. Stödjeceller/mullerghias apikala yta
4. Yttre kärnlager
  - a. Stavar & tappars cellkärnor
5. Yttre plexiformskiktet
  - a. Synapsar från stavar & tappar
6. Inre kärnlager
  - a. Bipolära neuron & stödjecellers cellkärnor (och horisontala, amakrina)
7. Inre plexiforma skiktet
  - a. Synapsar från bipolära neuron
8. Gangliecellslagret
  - a. Gangliecellers cellkärnor
9. Nervfiberlagret
  - a. Gangliecellers axon
10. Membrana limitans interna
  - a. Stödjecellernas basalmembran

→ Corpus vitreum - glaskroppen

- ◆ I mitten av ögat, fyller ut

→ Synnervspapillen / papilla nervi optici

- ◆ Blinda fläcken
- ◆ Där synnerven går ut
- ◆ Här saknas tappar & stavar som kan registrera ljus
- ◆ Här går kärlen in

→ Macula lutea - gula fläcken

- ◆ Inbuktning i retina på ett ställe
- ◆ Gropen i mitten - fovea centralis (centralgropen)
- ◆ Blickfokus
- ◆ Ligger rakt in bakom pupillen

Synens koppling till CNS

- Retina övergår i synnerven (N. opticus (II)) via gangliecellernas axon
- Synnerven går bak till thalamus där den kopplar om
- Går sedan bak till lobus occipitalis - syncentrum

Öra

Beskriva anatomiska och histologiska uppbyggnaden och översiktlig funktion för örat.

Ytteröra - auris externa

- Auricula - öronmussla
  - ◆ Vindlingar som hjälp för att bedöma riktning & källa för ljud
  - ◆ Hud med hår, talgkörtlar, ekkrina svettkörtlar
  - ◆ Elastiskt brosk som stöd
- Meatus acusticus externus - yttre hörselgången
  - ◆ Yttre $\frac{1}{3}$ (som auricula)
    - Vanlig hud
    - Elastiskt brosk som stöd
  - ◆ Inre $\frac{2}{3}$
    - Apokrina svettkörtlar (producerar cerumen/öronvax)
    - Ben som stöd

Mellanöra

- Membrana tympani - trumhinnan
  - ◆ Gränsen mellan ytteröra & mellanöra
  - ◆ Består av 3 lager
    - Ytterst: Hud utan hår & körtlar
    - Innerst: Platt/kubiskt enskiktat epitel
    - Mellan: Fibrös bindväv rik på kollagena fibrer
- Trumhålan - cavitas tympani
  - ◆ Innehåller 3 hörselben
    - Malleus - hammaren
    - Incus - städet
    - Stapes - stigbygeln
  - ◆ Benen fäster till varandra via leder
  - ◆ I väggen finns 2 muskler
    - Kontraherar vid hög ljudnivå & dämpar vibrationer mellan benen
    - m. tensor tympani - fäster till malleus
    - m. stapedius - fäster till stapes
  - ◆ Vagg & hörselben bekläds av enskiktat kubiskt epitel
- Tuba auditiva - örontrumpeten
  - ◆ Går ner till nasopharynx
  - ◆ Utjämnar lufttrycket i mellanörat
  - ◆ Bekläs av respiratoriskt epitel
    - Cilierat med gobletceller

- Ovala & runda fönstret - fenestra vestibuli et cochlea
  - ◆ Gränsen mellan auris media & auris interna
  - ◆ Ovala - fäster till stapes
  - ◆ Runda - under

Inneröra

- Helt innesluten av os temporale
- Benlabyrinten - labyrinthus osseus
  - ◆ Hålrum i os temporale
    - Skal av kompakt ben omringat av poröst ben
    - Bekläs av benhinna
  - ◆ Canalis semicircularis - benbåggångarna
  - ◆ Vestibulum - vestibulapparaten
    - Hit fäster båggångarna
  - ◆ Cochlea - öronsnäcka
  - ◆ Innehåller perilymfa
    - Låg $[K^+]$
- Hinnlabyrinten/membranlabyrinten
  - ◆ Inuti benlabyrinten
  - ◆ Väggar består av hinnor
    - Bindväv ut mot perilymfan
    - Enkelt epitel mot insidan
      - Med tight junctions
  - ◆ Ductus semicircularis - hinnbåggångarna
    - Inuti canalis semicircularis
    - Del av vestibulära labyrinten
  - ◆ Sacculus & utriculus - hinnsäckarna
    - Inuti vestibulum
    - Del av vestibulära labyrinten
  - ◆ Ductus cochlearis - hinnsnäcka
    - Inuti cochlea
    - Cochleära labyrinten
  - ◆ Innehåller endolymfa
    - Hög $[K^+]$
- Tight junctions mellan epitelcellerna utgör barriären mellan endolymfa & perilymfa
  - ◆ Spänningsskillnad på 150mV mellan epitel & endolymfa
    - Epitelcellerna har negativ cytosol (-50mV)
    - Endolymfan är positiv (+80mV)
    - Miljön upprätthålls genom aktiv jontransport
- Sensoriska organen (vestibulära & cochleära labyrinten) innehåller hårceller i epitelet
  - ◆ Apikal ytspecialisering
    - Längsta - 1 kinocilium (av mikrotubuli)
    - Resten - stereocilier (av aktin)
    - I utskotten finns jonkanaler för bl.a kalium

- ◆ Ligger basalt mot bipolärt neuron
- ◆ Innehåller neurotransmittorer som den kan frisläppa & aktivera neuronet
- ◆ Mekanisk påverkan → utskotten böjs → kaliumkanaler öppnas → kalium flödar in i hårcellen → cellen blir positiv - depolariseras → neurotransmittorer frisläpps → bipolärt neuron aktiveras → elektrisk signal till hjärnan
- ◆ När detta sker flödar en del K^+ till perilymfan. Detta måste kunna pumpas tillbaka till endolymfan för att upprätthålla rätt miljö.
- ◆ Utskotten på hårcellerna sitter ihop med olika strukturer, ex. top links
  - När ett utskott böjs uppstår kraft som drar i top links → jonkanaler öppnas

Inneröra balans

- Ductus semicircularis - bågångarna
  - ◆ 3 st i varje öra
  - ◆ Vinkelräta mot varandra
  - ◆ Känner av rotation
  - ◆ Ampulla - förtjockning där bågångarna fäster mot hinnsäckarna
  - ◆ Crista ampullaris
    - Inuti ampulla
    - Hårceller sitter som på en "ås"
  - ◆ Cupula
    - Ovanför hårcellerna (utskotten fäster här)
    - Gelatinös massa
  - ◆ Vid rotation: Vätskeflödet i bågången (som ligger i rotationsplanet) ändras → kraft på cupulan som "halkar efter" → utskotten böjs
- Utriculus & sacculus
  - ◆ Förskjutna 90° mot varandra (vertikal & horisontell)
    - Kan ändå registrera acceleration i alla riktningar
    - Hårcellerna i en macula har olika orientering (riktning)
  - ◆ Känner av linjär acceleration
  - ◆ Registrerar huvudets läge i förhållande till gravitationen
  - ◆ Macula
    - Här sitter hårcellerna (ovanpå stödjeceller)
  - ◆ Otolitmembran
    - Ovanför hårcellerna (utskotten sitter här)
    - Gelatinös massa
  - ◆ Otoliter
    - Små kristaller
    - Ovanpå otolitmembranet
    - Tyngre än omkringliggande vätska
  - ◆ Vid böjning av huvudet: Otoliterna åker neråt pga gravitation → utskotten böjs
  - ◆ Vid linjär acceleration: Otoliterna "halkar efter" → utskotten böjs
- Ganglion scarpa

- ◆ De bipolära neuronerna som sitter under hårcellerna har sina soma i ganglion scarpa/vestibularis

Inneröra hörsel

- Modiolus
  - ◆ Spongiöst ben i mitten av cochlean
  - ◆ Konformat
  - ◆ Omges av benlabyrinten
- Scala vestibuli
  - ◆ Den uppåtgående delen av benlabyrinten i cochlea
  - ◆ Innehåller perilymfa
- Scala tympani
  - ◆ Den nedåtgående delen av benlabyrinten i cochlea
  - ◆ Innehåller perilymfa
- Helicotrema
  - ◆ Där scala vestibuli övergår i scala tympani
- Scala media / ductus cochlearis
  - ◆ Membranlabyrinten inuti benlabyrinten
  - ◆ Begränsas mot scala vestibuli av Reissners membran/vestibularmembranet
  - ◆ Begränsas mot scala tympani av lamina basilaris
- Cortiska organet
  - ◆ Registrerar hörsel
  - ◆ Sitter i scala media
  - ◆ Fäster till basilmembranet
  - ◆ Begränsas uppåt av membrana tectoria
    - Fäster till Reissner's membran
  - ◆ Hårcellerna sitter på lamina basilaris
    - En rad inre hårceller
    - 3 rader yttre hårceller
    - Utskotten fäster till membrana tectoria
    - Vilar på stödjeceller - falangialceller
    - Har kontakt med bipolära neuron
  - ◆ Pelarceller - bildar inre tunneln
    - Mellan inre & yttre hårcellerna
- Basilmembranet
  - ◆ Smalt & stelt i basen av cochlea
  - ◆ Bredare & flexibelt vid toppen
  - ◆ Sätts i svängning av ljudvågor via scala vestibuli & tympani
  - ◆ Den del av membranet som bäst sätts i svängning av den specifika frekvensen kommer börja svänga
- Ljudvåg in genom meatus acusticus externus → membrana tympani svänger → rörelsen sprids genom malleus → incus → stapes → ovala fönstret vibrerar → ljudvågorna fortplantas i scala vestibuli & tympani → "rätt" del av basilmembranet för frekvensen svänger → hårcellernas utskott i tectroialmembranet böjs →

kaliumkanaler öppnas → depolarisation → frisläppning av neurotransmittorer → aktivering av neuron

- En del av ljudvågen går runt (ej genom basilarmembranet) och ut genom runda fönstret till mellanörat och försvinner
- Striae vascularis
  - ◆ I scala medias laterala vägg
  - ◆ Rikt på kapillärer/vaskulariserad
  - ◆ En typ av epitel
    - Innerst - ej vaskulärt
    - Mellan - melanocyter + kapillärer
    - Ytterst - oklart
  - ◆ K^+ som flödat ut i perilymfan vandrar utåt till striae vascularis som pumpar det tillbaka in i endolymfan
  - ◆ Kraftstation som får allt att fungera
- Ganglion spirale
  - ◆ De bipolära neuronen under hårcellerna har sina soma i ganglion spirale
  - ◆ Hittas i modiolus

Balans & hörselns koppling till CNS

- Nervus vestibularis
  - ◆ Balans-nerven
  - ◆ Bipolära neurons dendriter har kontakt med hårcellerna i cristae ampullaris & macula
  - ◆ Soma sitter i ganglion scarpa
  - ◆ Axon går in genom temporalbenet
- Nervus cochlearis
  - ◆ Hörsel-nerven
  - ◆ Bipolära neuronens dendriter har kontakt med hårcellerna i cortiska organet
  - ◆ Soma sitter närmare (kortare dendriter) i ganglion spirale
  - ◆ Axon går in genom temporalbenet
- I temporalbenet möts n. vestibularis & n. cochlearis → n. vestibulocochlearis
  - ◆ Går till truncus encephali & kopplar om & signal skickas till
    - Balanscentrum - kring lateralfåran (perisylviskt)
    - Hörselcentrum - i lobus temporalis (Heschl's gyrus)